

szüksös anyagi forrásokból zajlott. Valószínűleg így lehetett ez a munkák kezdetekor is, ami érthetővé teszi, hogy a szentély és a hajó anyagának beszerzése nem egy forrásból történt, és a munkát más ácsok végezték, hasonlóan az utóbb végzett boltozáshoz, ami szintén két fázisban történt. Nyilván az anyagi alapok hiányosságának tudható be az is, hogy a torony emelésére mintegy három évtizeddel a tető építése után került sor.

A tető két fázisban, eltérő műhely által történt készítése más szempontból is vizsgálat alá veendő jelenség. Egyrészt, arról tanúskodik, hogy a középkori jellegű szerkezet alkalmazása nem véletlenszerű, egyedi eset, hanem – talán főként templomok fedésekor – a gyakorlatban még nagyon is élő megoldás volt. A soproni Szentlélek-templom hasonló jellegű, bár sokkal finomabban strukturált tetőszerkezetét mintegy két évszázad választja el a sopronhorpácsitól. A szakirodalom szerint a nyugati országok területén már a 16. század folyamán idejétmúlttá váló szerkezet típus hazai hosszú időn át való alkalmazása eddig is valószínűsíthető volt a nagyszámú, természettudományos vizsgálattal egyelőre nem datált erdélyi példa alapján, de bizonyosságot e tekintetben elsőként a sopronhorpácsi példa jelent.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármastűzvész⁴⁵

30 **Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármastűzvész⁴⁵⁽⁴⁵⁾**

Ernst Marbach 1883. július 19-én ünnepi vezércikket jelentetett meg az *Oedenburger Zeitung*ban a soproni Tűzoltó Egyletről.⁴⁶⁽⁴⁶⁾ Bár a cikk az alább bemutatott tragédiáisorozat első napjának pontosan a 75. évfordulóján látott napvilágot, a szerző egy sort sem szentelt annak, hogy 1808-ban, egy hét leforgása alatt a külvárosnak legalább 344 háza vált a lángok martalékává.⁴⁷⁽⁴⁷⁾ A történeteket később is alig-alig hozták szóba – bizonyára az 1809. évi francia megszállás törölte ki a kollektív emlékezetből, a többi tűzvészrel együtt, amelyek a Belvárost ért 1676. évi csapás után kisebb-nagyobb károkat téve látogatták meg Sopront. Az 1808. évinél hatalmasabb pusztulás azonban sem ezek között, sem később, a bombázásokig nem fordult elő.

A tűzvészről az általam ismert krónikák különböző mértékben és hitelességgel adtak hírt. A legmegbízhatóbban és a legrészletesebben Fiedler János Richárd kereskedő (1733–1818) számol be az eseményekről, úgy is mint szemtanú, úgy is mint a *Pressburger Zeitung* tudósítója, aki 1808. július 28-án keltezte augusztus 2-án megjelent beszámolóját.⁴⁸⁽⁴⁸⁾ Összeállítása a Soproni Szemle 1943. évfolyamának mellékleteként nyomtatásban is olvasható. A Hazai és Külföldi Tudósítások ismeretlentől közölt gyorshírt július 27-én, részletes beszámolót augusztus 10-én, és helyreigazítást augusztus 27-én, hogy ugyanis gróf Széchenyi Ferenc palotájának berendezésében mégsem esett kár. Michel János sekrestyés (1791–1857) néhány héttel a tragédiák után költözött a városba, krónikaírással azonban csak évtizedekkel később adta a fejét, akkor is nagyjából a pozsonyi újságtudósítást másolta be. Ugyanezt tette a legszebb megjelenésű fóliáns megalkotója, Geiger Márton kosárfonó (1807–1870) is. Fabricius András (1770–1847), a védekezés tevőleges részvevője, csak 1844-ben szánta rá magát, hogy emlékeit papírra vesse, de akkor már egy hónapot tévedett. Ifjabb Petz Dániel posztónyíró (1771–1844), aki alighanem a károsultak közé tartozott, alig szentelt figyelmet az eseményeknek. Szemtanú volt a városi dobos, Hannaweck József, aki gyermekeit kifejezetten csak ezekre a tragédiákra emlékeztette.⁴⁹⁽⁴⁹⁾ Gamauf Teofil önéletírásában, Kis János levelezésében és visszaemlékezéseiben tért ki a témára. A csornai premonstreiek szerzetes-történetírója, Drinóczy György E(vangelista) János (1787–1858) kéziratban maradt hatalmas munkájába – összefoglalója kiegészítéséül –, hosszú latin versezetet másolt, amelynek szerzője alighanem szemtanú lehetett. A túlnyomóan protestáns város pusztulását a bibliai Sodoma és Gomorrha sorsával állította párhuzamba.⁵⁰⁽⁵⁰⁾ Bruckner Gottlieb (1818–1894)

életkoránál fogva sem tudott újat hozzátenni az előbbiekhöz. Csatkai Endre az 1920–1930-as években megjelentetett cikkeiben főként Geigert használta forrásként [31](#) (ezt bizonyítja többek között, hogy a krónikások közül csak ő és Geiger írt 452 leégett házról). A továbbiakban leginkább a bőven megmaradt hivatalos iratokra támaszkodom. [51\(51\)](#)

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármas tűzvész⁴⁵ / Az események

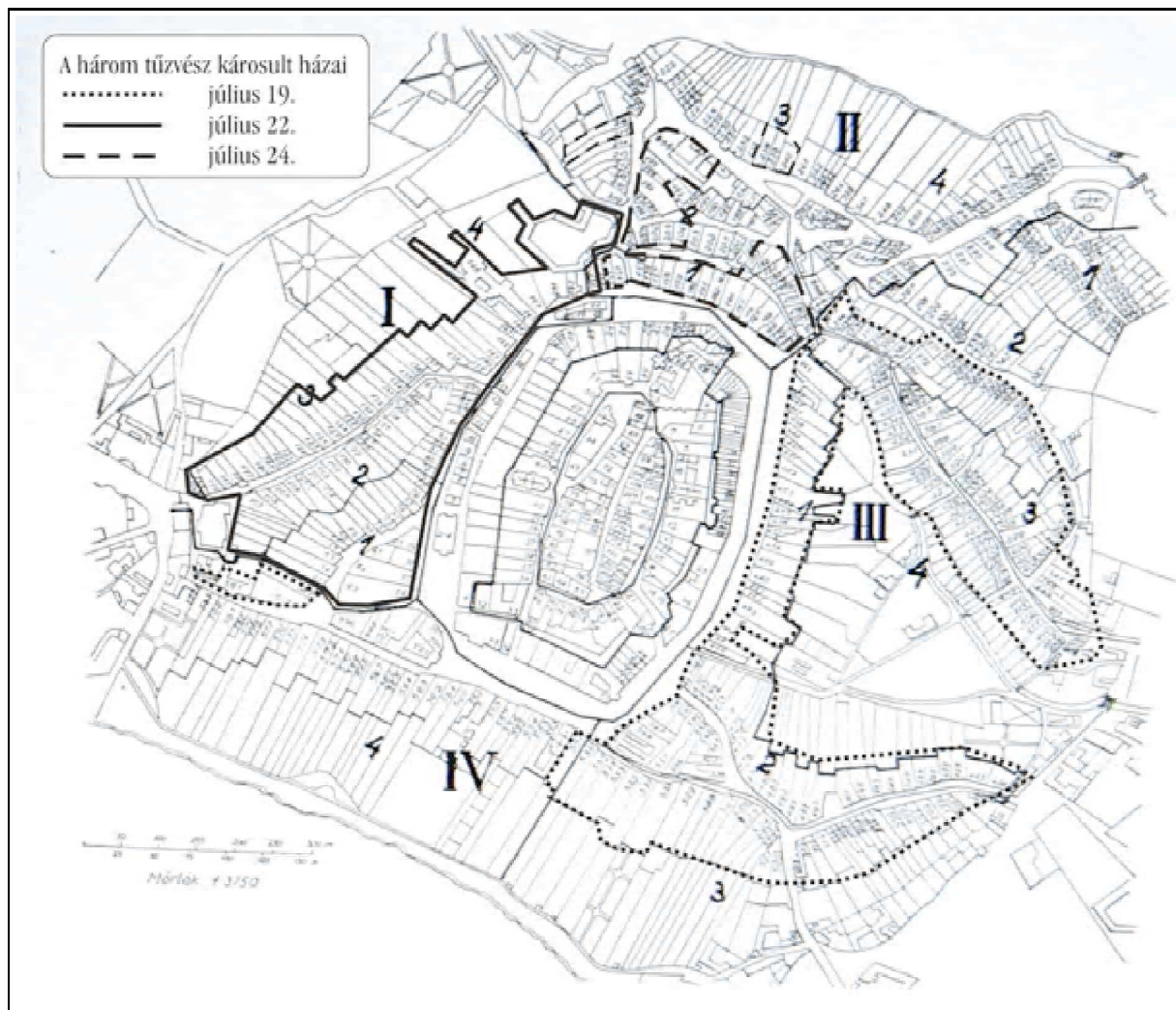
Az események

Már több hete szárazságtól és kánikulától aszalódott a természet, amikor július 19-én, egy keddi nap legmelegebb órájában, fél egykor riadóztatták először a várost. Másodjára 22-én, pénteken, körülbelül ugyanabban az időben, s harmadikként 24-én, vasárnap hajnali fél ötkor.

Az első veszedelem másnapján elkészült nyomozati jegyzőkönyv [52\(52\)](#) szerint, a város gyanútlan békességben élte hétköznapi életét. A tímármester elsétált a Festő köz mellől az Ikvahídra, hogy Schäffer úrral, a lakatossal eszmét cseréljen; mások is csatlakoztak hozzájuk. A borbélysegéd leállt néhány szóra, hogy aztán tovább ballagjon városházi kuncsaftjához borotválásra. Egy Újteleki utcai asszony és fia az utolsó nyugodt percekben arra vitte a mosott holmit rokonának, a Halász utcába. A lakatos segédje az ebédnél lépett ki az udvarra, s felnézett a tetőre. Cimborája is, aki a látványtól kirohant a házból, s fellármázta a környéket. [53\(53\)](#)

A legnagyobb hőségben ugyanis megjelentek a lángok Schäffer János lakatosmester házának tetőszéke alatt (a tömbben volt a városi sörház is). A Balfi utca és Halász utca sarkára valószínűleg a Szentlélek-templom mögül, a városplébánia pajtájáról érkeztek, de a lakatosnál, a padlásra aznap reggel összetömörített széna is bőven adott tápot a tűz továbbterjedésére. A feltámadó szél azután elvégezte a többi. A pozsonyi újság közleménye szerint délután félig ötig tomboltak a lángok. Leégett akkor 204 lakó-ház: a Jégverem egyik háza, a Végfordulatban 8, a Halász utcában 12, a Szeder utcában 3, a Balfi utcában (beleértve a Szigetköz 2 házát is) 67 ház. Az Ikvahídtól délre, vagyis a Kocsma szeren (a mai Várkerületen), az akkor Ezüst utcának nevezett Ötvös utcában, a Kis-Pócsi és a Pócsi utcában, valamint a Hosszú soron, kelet felől a domonkosok templomáig további 113 épület károsodott, [54\(54\)](#) köztük majorok, vendégfogadók, részben városi tulajdonban (1. kép). [55\(55\)](#)

Azt gondolhatnánk, hogy a második vész az elsőből maradt zsarátnokok újraéledéséből keletkezett, de nem. A hely is más, az ok is más. A mai Hátulsó utca 5. sz. ház kapuja boltívének zárókövén a K betű a Kager családot idézi. A kiterjedt família egyik buzgó háziasszonya, Kager Józsefné, ebédre készülve, véletlenül forró zsírt öntött a tűzhelyre. [56\(56\)](#) Rémműlt kiáltását két gyerek (12 és 10 évesek) és egy ruhát teregető cseléd hallotta ugyan, de a nyomozók nem adtak hitelt nekik a tisztos polgárokkal szemben. Pedig erősen valószínű, hogy a keletkező tűzgömb okozta a veszedelmet, amikor a kéményen át a fazsindelyes tetőre hullott. A továbbterjedésnek a Hátulsó utcában, az Ógabona téren és az Újteleki utcában a vigyázatlanul felhalmozott gyúlékony anyagok (széna, tűzifa, több [32](#) helyen brennbergi szén) adtak tápot. [57\(57\)](#) Ezen a napon az áldozatul esett 95 épület között volt Pejácsevich gróf palotája (a mai Petőfi tér 6.), a súlyosan károsult ezredes-kvartélyház és a lovassági kaszárnya is. [58\(58\)](#)

1. kép. A három tűzvész károsult házai (Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században c. könyvének térképe alapján, amely az 1784. évi házszámozást mutatja)

Hannaweck, a város dobosa, erről a második tűzről így ír: „Pénteken, amikor július 22-én délután fél kettőkor tűz tört ki a Kager-házban, az első fertályban a Festetics-ház mellett, akkor belekapott a Pejacsevich grófi házba. Ebben a házban hátul, a Hátulsó utca felé sok szoba égett ki, boltozatok omlottak össze és 95 öl nagylózi⁵⁹⁽⁵⁹⁾ tűzifa 48 óráig lánggal égett, addig, amíg a boltozat rá nem szakadt. Ebből a házból harapódtak el a lángok a Hátulsó utcán, a régi Gabonavásártéren⁶⁰⁽⁶⁰⁾, sőt az egész Újteleki utcán, a muskétások lakásán, az Esterházy hercegi kert kerti házában, az Újteleki kapun kívül. ³³Ötnegyed óra alatt elemésztették a tűz lángjai a háztetőket a Kőkapuig. Kund⁶¹⁽⁶¹⁾ tímármester úr és Schwerdner [sic] József úr házeit lerombolták, így oltották el a tüzet.”

Kageréknak nem volt könnyű dolguk, hogy tisztára mossák magukat. A legidősebb Kager József (a vigyázatlan háziasszony férje) egy ajtó betömésével akarta elfojtani a lángokat. Ahelyett, hogy tűzilármát csapott volna, el akarta leplezni az eseményt, ami pedig büntetendő cselekménynek számított. Csakhogy szegény ott fulladt meg a vészben – a hátramaradottak talán ezért nem akarták őt okolni a tragédiáért. Ennek a második tűznek az okozóját az ifjabb Kager Mátyás felesége, Anna Mária egy idegen férfiban vélte felfedezni. Az illető a tűz előtt járt a házában, és alamizsnát követelt. Mivel „[...] nem tudott mit adni neki, ezért sűrű zúgolódás közepette távozott.” A nyomozást vezető tanácsnokok felhívták az asszony figyelmét arra, hogy már több gyanúsított is van a városháza

fogdájában, nézze már meg őket, hátha felismeri valamelyikükben a gyújtogatással vádolható férfit, ám a szembesítés eredményének nem maradt jegyzőkönyvi nyoma.

A harmadik vész a Szentlélek utcában tört ki, hajnalok hajnalán. A mai 5. sz. lakó-ház keleti szomszédjának tetőzetét védekezésül még az első tragédia idején rontották le. Thirring Sámuelnek, a mai Várkerület 37. sz. ház tulajdonosának arrafelé kotnyeleskedő fia a Szentlélek utca 5. sz. házban lakó Weber Mátyás szabómestert vádolta gyújtogatással. Neki talán nem hittek volna, de két felnőttnek, Hohenecker Pál szatócsnak és Hirnschrott rézkovácsmesternek is valami ilyesmi volt a véleménye, ezért a szabót vizsgálati fogságra vetették. Lehet, hogy terhelő körülménynek számított, hogy sem a gyanúsított, sem a ház másik lakója nem aludt otthon aznap éjjel. Kérdés azonban, hogy ha ők voltak a tettesek, miért éppen a saját lakásuk fölött lobbantották lángra a faszerkezeteket? Fura bosszú a másik ház tetejének lerontásáért. Ez a tűz elpusztította a mai Kisvárkerületet, az Ikvahíd páratlan oldalát, a Szentlélek és Rózsa utcát, valamint a Szélmalom utcát a Víg paraszt vendégfogadóig.

A lakosság nem sokat tanult az előzményekből. Egy példa rá: „Alulírottak megvizsgáltuk, miért volt puszkapor Stauffer Ferenc helybeli polgári kádármester [Jégverem 4.] kályhájában, és a következő jelentést adjuk róla. A harmadik tűznél, amely ez év július 24-én tört ki, Stauffer Ferencnek két fa doboz [Bichsen = pikszis] durva puszkapora volt, amelyet favágáskor a nagy fatörzsek hasítására szokott használni. Azon fáradozott, hogy a tűzveszélytől megmentsse és elejét vegye egy még nagyobb szerencsétlenségnek, ezért a kályhába vetette vagy ő maga, vagy az emberei. Az egyik körülbelül negyedrésnyire volt megtöltve. Ettől a perctől kezdve senkinek eszébe sem jutott, hogy a puszkapor még mindig a kályhában található. Ez azonban 1808. augusztus 10-én este 9 és 10 között meggyulladt és a kályha a hátsó szobában tökéletesen szétrobbant, jöllehet maga a mester otthon sem volt. Felesége azonban a lányával az asztalnál ült. A fertálmester, Narziss Jakab, kivette a kályhából a másik pikszist, amelyet szintén átvittünk a város-házára. A kigyulladás oka teljesen ismeretlen. Mivel a szemben álló kályhának a hamuját a tűzhelyben őrizték, egyedül ezért gondoljuk, hogy ebbe izzó paraszat dobtak, amelytől a puszkapor begyulladt. Az egész szobában nem lehetett tüzet látni. Amiről jelen beszámolót az Érdemes Tanács számára kötelességszerűen teljesítjük.”⁶²⁽⁶²⁾

Miért volt fontos megállapítani a tettést? A tűz előidézője nyilván felelős a károkozásért, de mindenképpen őt terheli a tűzoltás egész költsége. Számos korábbi kisebb [34](#)ügyben, nagy szigorral, így jártak el. Ezúttal azonban, a legátlatásőbb kifogásokat is elfogadva, nem jutottak semmire sem.

Az első esetben a szénahordók és tömörítők könnyedén utasították vissza a feltételezést, hogy talán dohányoztak munka közben. Vezetőjük vallomása szerint ő maga nem dohányos, különben is valamennyien meztelenre vetkőzve dolgoztak, olyan nagy volt a hőség. Hová tették volna a pipát? A második esetben az özvegy letagadta, hogy egyáltalán használta volna a tűzhelyet. A gyerekeknek adott tejet, aztán a sógorasszonnyal beszélgetve döbbsentek rá hirtelenében, hogy ég a ház. Odaveszett szerencsétlen férjéről egy szó sem esett vallomásában!

A vasárnap hajnali tűz első füstjét először esőfelhőnek, majd ködnek, lángját pedig lámpának véelve többen is látták, a hivatalosak pedig – a hajnali őrjáraton egy tanácsnok és az őrparancsnok – pékségből eredeztették volna. Egy kőműveslegény jutott el a legmesszebbre: töpörtyűt eszegetve arra lett figyelmes, hogy két muskétás (vagyis városi gárdisták, akik szabad idejükben szénahordást vállaltak) tűzcsiholó szerszámot csereberél. Másodjára már visszakozott: hajnalok hajnalán munkába igyekezett, nem figyelte meg sem az eszközt, sem az embereket. Fel nem ismerné őket, ha szembesítenék velük. – „Hát így történt” – sóhajtott Laitner Ferenc, a vizsgálatot vezető városkapitány, s arra figyelt azon túl, hogy miként lehetne minél nagyobb kölcsönt kapni az államtól – legalábbis a városi tulajdon kárának enyhítésére.

Hogyan volt lehetséges ekkora szerencsétlenség ilyen rövid időn belül? Ami épen maradt, annak a

megmentése óriási erőfeszítést igényelt. A szélsodorta lángok szeszélyén kívül, a várható útjukban álló fedélszékek gyors lebontása vezethetett csak eredményre. Ezt a hivatalos jelentések és a krónikák leírásai egybehangzóan állítják. Elképzelhető, hogy az öt nagy réz tűzifecskendő vízsugarai mit segíthettek, mikor rövid időn belül tizenegy helyen lángoltak házak...

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármas tűzvész45 / A tűzoltás

A tűzoltás

Az oltás módjáról az újságok és krónikák néhány megjegyzése, több jegyzőkönyv és egyéb hivatalos irat, illetve az 1811-ben megjelentetett tűzrendészeti szabályzat tájékoztat. Az utóbbit ugyan az események után fektették írásba, de megfogalmazását már jóval korábban kezdték el, tehát a benne található leírások jó része a nagy tűzben alkalmazott jó módszerek paragrafusokba foglalása, illetve a hiányosságok kritikája.

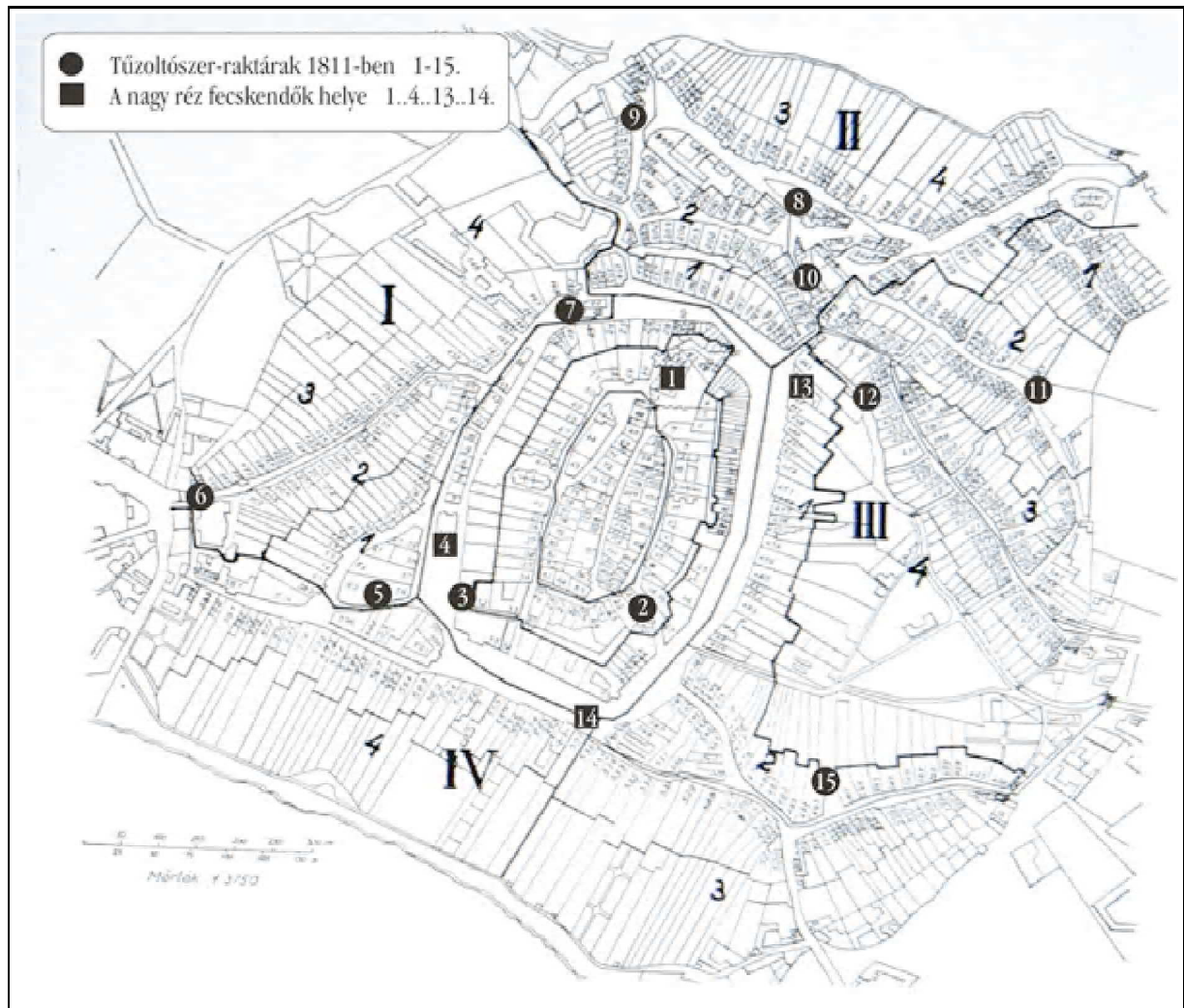
A tűzriadó a szabályzat 46. §-a szerint a következő módon történt: „A toronyőrök közül éjjel-nappal mindig kettőnek a várostoronyban kell lennie. Hogy a szolgálatban levő tanújelét adja éberségének, minden negyedórában, mégpedig nappal, az eddigi szokás szerint, fújjon trombitába. Éjszaka azonban a szokásos kiáltással⁶³⁽⁶³⁾ jelezze, minden alkalommal két egymással szemben lévő ablakon, hogy az egész várost látva nem vesz-e észre hevesen kitaró füstöt, sűrűn feltámadó szikrát, vagy feltörő lángokat. Ha valahol csak sűrű, szokatlan füstöt lát, még ne kongassa meg a harangot, nehogy téves riadóval könnyen káros riadalmat okozzon a lakosság körében, hanem erről tájékoztassa a városházi őr a szócsó segítségével. Az észlelt veszély irányát és helyét világosan nevezze meg, hogy az [őr] ezáltal a szükséges intézkedések megtétele végett ³⁵mindjárt jelenthesse a városkapitánynak, és hogy ezért a szolgálatban álló káplár a jelzett és tűzzel gyanúsított helyre kimenjen vizsgálandni. Ha azonban a toronyőr kitörő tűzszikrákat lát, vagy lángokat, és pedig a Belvárosban, úgy azonnal háromszor egymás után, ha a Külvárosban, akkor kétszer egymás után, ha pedig a városfalakon kívül álló házakban van tűz, akkor csak egyszer kongassa meg a tűzharangot és ismétlje meg ezt. Az ütések különbözősége által egyúttal mindenkinek jelzi az irányt is. Az itt meghatározott ütések felszökkenő lángok és növekvő veszély esetén sűrűbben ismétlődnek, a tűz lelohadása esetén azonban nagyobb szünetekkel követik egymást. És ez így folytatódik, amíg a tüzet el nem oltják. Az ütésekkel egy időben a másik toronyőr a kitört tűz irányában nappal a nagy zászlót, éjjel egy világító laternát tesz ki. Ha egy tűz közben ugyanakkor egy másik tűz tör ki, úgy a toronyőr azt hasonló jelek kitűzésével, aztán a harang felváltva való megütésével és a szócsóval jelzi.”

A 47. § is érdekes adatokat közöl: „Amint egy tűz kitörése láthatóvá válik, vagy a tűzharangot megkondítják, minden őr, de csak azok, akik a fegyvereiket elsütik („alle Wachen, aber nur allein diese ihre Gewehre abbrennen”), a várostoronyba kell, hogy menjenek. Különösen éjszaka a nagydobokat a toronyőrök üssék, a dobot a tambour üsse utca hosszát. Aztán a növekvő veszély esetén a bástyákon mindig töltve, készen álló ágyúkat az arra rendelt polgárok sütik el. Ezzel a jellel a földeken található munkások és a város falvai hivatnak segítségül...”

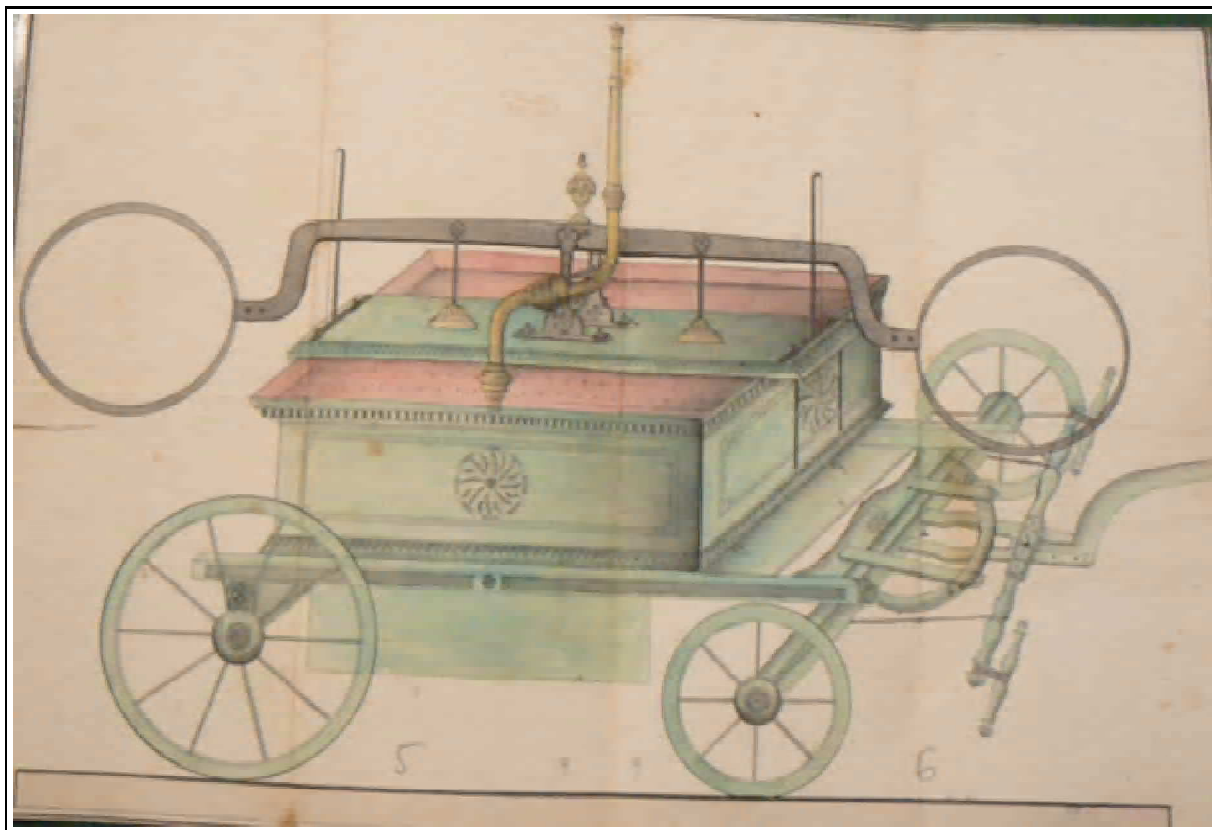
Az oltáskor használandó eszközök elhelyezése jól látható a mellékelt térképen (2. kép). A legfontosabbak, ahol az öt nagy tűzifecskendő és a 12 lajtkocsi volt, az. 1., 4., 13. és 14. sz. tárolóhely, illetve fészter. A 4. sz.-ban, a Brückl-torony mellett, az öt közül két nagy, emeltyűs sárgaréz monstrum is készenlétben állt. Ezek egyikét a bécsi Joseph Schaur mester készítette (3. kép), a többit ő hozta rendbe, még 1790-ben. Számos eszköz (kisebb, kézi és nagyobb, de azért hordozható tűzifecskendő, bőr- és szalmavödör, létra és csáklya) megrongálódott, elégett (például a létrák és csáklyák a

Pejacsevich palotánál). Némelyik városi tulajdonú, de magánházakban tárolt eszközről viszont a leltározáskor derült ki, hogy a nagy izgalomban, amikor pedig „égetően” szükség lett volna rájuk, senkinek sem kerültek a keze ügyébe. Az 1808. július 10-i számbavételkor meglévő 289 kézi fecskendőből a hármás tűzvész után mindössze 129 maradt, közülük is csupán 32 épen. A 246 bőrvödörből alig 132-t találtak, az 52 szalmavödörből 46-ot; szíjgyártó és esztergályos látott neki a kijavításuknak. A hiányzó létrafokoknak pedig se szeri, se száma nem volt.⁶⁴⁽⁶⁴⁾

Az eszközöket egészítette ki a víztározók hálózata, beleértve a kutakat és a két tavat. Ez utóbbiak: a Brückl-torony melletti és a domonkosok temploma előtti tó, amely a hajdani vizesárok illetve halastavak maradványaként biztosította a víz utánpótlását.

362. kép . A tűzoltószer-raktárak 1811-ben (Az 1. képnél hivatkozott Thirring-térkép felhasználásával)

3. kép. Joseph Schauer bécsi mester terve a nagy réz fecskendőről 1790-ben

37Az 54 § jelzi, mennyire fontosnak érezték ezt: „Miután itt olyan patak nincs, amelyben folyton elegendő víz folyna, emiatt mindenegyész kútra nagy figyelemmel kell lenni. Ezért minden háztulajdonos a közjó érdekében arra van kötelezve, hogy házi kútját állandóan használható állapotban tartsa és minden hibáját azonnal javíttassa ki. A Külvárosban azonban az illetékes fertálymesterek, a Belvárosban pedig a városi őrség parancsnoka felelős azért, hogy a fertály kútjait és a nyilvános kutakat hetente szemlélje meg, és gondoskodjon arról, hogy mindig jó lánccal, vödörrel és felhúzó szerkezettel legyenek ellátva és használható állapotban legyenek...”.

A tűz oltása elsősorban a városi gárdisták dolga volt, hozzájuk szaladtak a város-házára, ha valahol meggyulladt az ágy, vagy lángra kapott a kályha mellé „stószolt” tűzifa. A nagyobb vész leküzdése már megkívánta a szervezett alá- és fölérendeltségben élő céhek beavatkozását. A fertálymesterek irányításával gyakorolták feladatukat a nyugalmasabb időkben. Ennek a beosztásnak a gyenge pontja, amikor élesen kellett cselekedni, hogy mindenki félszemmel arra figyelt, hogy míg valahol odébb védekezik, mi történik a saját otthonával. A királynak szóló hivatalos jelentésekben csak annyit jegyeztek meg, hogy az odasietett emberek keze munkájával igyekeztek gátat szabni a tűz tovább terjedésének. A krónikákban találunk utalást arra, hogy bizony sokan otthagyták a védekezést, hogy saját holmijukat mentse. A szemtanúként és alapossága révén hiteles krónikaíró, Fiedler János Richárd írja: „Az [...] elhatalmasodott veszély minden lakost a legnagyobb zavarba ejtette. Sokan, akiknek oltaniuk kellett volna, elsiettek a tűztől, hogy amennyire lehetséges, mentse házaikat és biztonságba helyezték legszükségesebb holmijukat.” Mindenképpen jól jött a katonaság segítsége.

A feladat nemcsak oltásból állt. Ácsok és kőművesek emeltek torlaszokat, s rontottak le fedélszékeket. A Tűzrendészeti Szabályzat 70. §-a intézkedik erről: „Kímélet nélkül végre kell hajtani a tető lebontását, mint a legjobb és legbiztonságosabb eszközt arra, hogy a lángok terjedését megállítsák, ha tovaterjedésüket másként nem lehet könnyen megakadályozni. Mégis a lerontás csak a jelenlevő

tanácsnok rendelkezésére történhet meg. Ezzel a lerontással senki sem helyezkedhet szembe. Ha valaki mégis megkísérli, hogy szembeszálljon, akkor a bontás erőszakkal lesz foganatosítva és az ellenállót a legszigorúbb büntetés sújtja. Ezért azokat a házakat, amelyek lerombolása a lángok tovaterjedését megakadályozta, a kegyes adományok és egyéb támogatás szétosztásakor, más tényleg leégették megelőzve, különös figyelemben részesítik.”

Biztosítani kellett az oltásban részt vevők útvonalát víztől a tűzig, mert bizony sok lábatlankodó gyűlt össze a színhelyeken. Még 1811-ben is erős kritikával illették a báméskodókat: „Miután ismételen nemtetszéssel figyeltük, hogy a korábban volt tűzvészekkor a szőlőművesek nagyobbbrészt csak mint kénytelen nézők voltak jelen, és semmire sem becsülve a polgárság védelmét és lakását, bármiféle segítség nyújtásával adósak maradtak, ezért erre a fertálymester úr és a jobbágyatya ismételen emlékeztetni fogja őket. Ugyanakkor komolyan megparancsolják nekik, hogy minden szőlőműves vagy vizes sajtárral, fejszével vagy csákánnyal jelenjen meg a tűznél, a kocsiján víztartállyal vagy vizeshordóval, különben testi fenytéstől tarthat. És a legszorgalmasabbakat alkalmazni fogják a tetők lerontásánál, ha pedig az a követelmény, akkor [38a](#) fecskendőknél a nyomórúd húzásánál. Hogy azonban a szőlőművesek biztosan megjelenjenek, a jobbágyatyák meg lesznek bízva, hogy a jelenlévőket számba vegyék, és a távollevőket, megbüntetésük céljából, a tanácsnál feljelentsék.” – írják a Tűzrendészeti szabályzat 71. §-ában.

Ennek a lehetőségére már egy 1801. július 11-i irat tanúsága szerint gondoltak.[65\(65\)](#) Radecky óbesternek címezve közlik: „[...] kötelességünk tájékoztatni, hogy tűzvész esetén sok mihaszna, tétlen és hátráltató néző szokott előfordulni az ifjúságból, küldönc, és köznép, akik távoltartására a helybeli városi őrség nem lenne elégséges, mert ezeket részben az oltásra, részben a felügyeletre és az ingóságok mentésére és adott esetben az ilyen alkalommal megsérült személyekhez kell szétosztani.”

Már akkor ehhez kérnek adott esetre erősítést a helyben levő katonaságtól. A hármastűzvészben ezt meg is kapták. A magisztrátus írásba foglalta elismerését:

„Bizonyítvány. Sopron szabad királyi város alulírott polgármestere és tanácsa ezennel bizonyítjuk, hogy a helyben kitört háromszoros tűzben, közelebbről 1808. július 19-én, 22-én és 24-én az itt fekvő katonaság nemcsak hogy nem vétkes, hanem hogy inkább az Albert herceg ezrednek hozzánk, illetve a környékre bekvártélyozott egész legénysége ide sietett, és erejét végsőkig megfeszítve mindent megtett, hogy megállást parancsoljon a tűznek, és hogy elejét vegye a még nagyobb szerencsétlenségnek. Kiállítattott Sopronban, a Tanács ülésén, 1808. július 29-én.” [66\(66\)](#)

A szép írásmű nem önkéntes elhatározásból született. Aznap kaptak ugyanis dörgedelmes levelet a helyben állomásozó Albert herceg vértess ezred parancsnokságától: „[...] eddig sem az ezredesnek, sem a törzs tagjainak és az ezred és a hadbírótság levéltárának ideiglenes szállást nem biztosítottak, amelyre úgy gondolhattuk, annál is inkább számíthatunk, lévén hogy csupán a katonaság nyolc vészterhes napon át tartó egyértelmű, hatalmas erőfeszítésével sikerült a várost megmenteni a teljes leégéstől. Minden értelmes embernek be kell látnia, mihelyt a kaszárnyához közelít, hogy a kaszárnya lakói nappal az életükkel játszanak, éjszakánként a szabadban alszanak. Ámde éppúgy muszáj megbotránkozni azon a ridegségen, amellyel a katonaságot kezelik, amikor látja, hogy a Tisztelt Városi Tanács mily kevéssé jár a kedvében és a szükség legnagyobb fokán teljesített segítséget nem viszonzza.” A rossz viszony egyéb idézetekkel is igazolható. Más kérdés, hogy kinek (mennyire) volt igaza.

Pozsonyból a Neugebauer-ezredtől gyalogmenetben jöttek katonák segíteni. Nem önzetlenül: benyújtották érte a számlát. A város ezen felül még a 4. sz. (Deutschmeister) háziezred Bécsújhelyen állomásozó zászlóaljától kért és kapott segítséget. Erről Michel János krónikájában olvashatunk: „A helybeli Magisztrátus sürgető kérelmére végre lejött Bécsújhelyről egy zászlóaljnyi gyalogság a

Deutschmeister-ezredből, hogy segítséget nyújtson, mintha még nem ért volna véget a szerencsétlenség és jajgatás. Itt maradtak néhány napig, és mivel hál'istennek ezután semmi sem történt, megint visszatértek, ahonnan jöttek.”⁶⁷⁽⁶⁷⁾

39Fiedler még bővebben ír erről: „Néhány előkelő tábornok úr, mint az Albert főherceg vasas ezred törzskara, amely itt a városban található, a kaszárnyabeli legénységgel együtt megfeszített erővel dolgozott; a közeli helységeken elszállásolt legénységből is jöttek rövid időn belül, s szabályos tábornok vertek a Neuhoft⁶⁸⁽⁶⁸⁾ mellett, az Újteleki kapun kívül. Sőt mi több: Bécsújhelyből is érkezett le néhány[!] gyalogos, akik ott voltak bekvártélyozva, hogy munkát végezzenek, illetve őrseget álljanak. Eközben éjjel-nappal járőröztek körös-körül mind a lovasok lovukon, mind a gyalogosok gyalogszerrel. El lehet gondolni, milyen félelmetesnek látszott és valóban félnivaló is volt.”⁶⁹⁽⁶⁹⁾

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármastűzvész45 / A károk

A károk

Kétségtelen, hogy akkora volt a kár, hogy azt azokon behajtani, akik maguk is károsultak lettek, aligha tudták volna. A királynak címzett jelentésekben a város vezetői megígérték, hogy kimutatást küldenek a várost és a lakosságot ért veszteségekről. Augusztus 20-án elkészült az utcák szerinti felsorolás, utcákon belül házszámtól házsámig jelzett csoportokban. Négy nappal később tűzvészekre bontott kárjegyzéket is összeállítottak utcák és házsámok szerint. A csoportokhoz átlagos kárösszegeket adtak meg.

Az első tűzvész károsodott házai összesen: 204 ház. Az első tűzvész teljes kára (a városi épületek nélkül): 1.413.570 fl, házankénti átlag 6929 fl.

A második tűzvész károsodott házai összesen: 95 ház. A második tűzvész teljes kára (a városi épületek nélkül): 612.846 fl, házankénti átlag 7384 fl.

A harmadik tűzvész károsodott házai összesen: 45 ház. A harmadik tűzvész teljes kára (a városi épületek nélkül): 155.405 fl, házankénti átlag 3453 fl.

A három tűzvész károsodott házai összesen: 344 ház. A három tűzvész teljes kára (városi épületek nélkül): 2.181.821 fl, házankénti átlag 6343 fl.

A városnak, polgárainak és lakóinak teljes kára az augusztus 12-i jelentés szerint 2.340.662 forint 30 krajcár, ebből csak a városé 148.711 forint. Hiába a pontosságot sugalló krajcár, a két kimutatásban hibák találhatók. Az augusztus 20-i Summariumban a 409–417. sz. házak kétszer szerepelnek, a tűzvészenkénti kimutatásban a darabszámmal vannak bajok; továbbá azzal is, hogy az első tűzvészhez számítják a Hosszú sor Újteleki kapuhoz közel eső végét (ma Rákóczi utca), holott ez – távol a domonkosoktól – minden bizonnyal a második tűzvészhez tartozik.

Sajnos, a két elkészült összeállítás alapját képező helyszíni részletes felvétel nem maradt fenn. Hogy milyen lehetett, azt egy 1806-beli (13 házat elemesztő) kópházi tűz iratai alapján feltételezhetjük. Viertl Gergely leégett két szobakonyhás, két kamrával rendelkező háza 120 forintot ért, a két istálló, egy fészter, egy csűr és egy juhakol pedig 170 forintot. A felszerelés, a termény és az állatok értéke viszont 1723 forint 30 krajcárt tett ki. A károsult segélyként a városbeli gyűjtésből 45 forint 14 krajcárt kapott. A szántó földön és szőlőben is dolgozó jobbágy család vesztesége arányaiban **40**összevethető a Sopron külvárosában lakók túlnyomó részének veszteségével, és az esetleges segély mértéke is hasonló volt.

Adataimat – a károsodott házak fenti két hivatalos összegzéséből kiindulva – Thirring Gusztáv két könyvének és Házi Jenő munkájának segítségével, az 1807/1808-ra és a következő évre megszerkesztett Vermögensbuchra alapoztam.⁷⁰⁽⁷⁰⁾

Elsősorban a Vermögensbuch⁷¹⁽⁷¹⁾ adataira támaszkodva következik, hogy az első tűzvész 204 károsodott házában 117 háztulajdonos, 207 házrésztulajdonos és 338 bérlakó⁷²⁽⁷²⁾ lakott, együttvéve 662 érintett család. A második tűzvész 95 károsodott házában 52 háztulajdonos, 118 házrésztulajdonos és 108 bérlakó lakott, együttvéve 278 érintett család. A harmadik tűzvész 45 károsodott házában 30 háztulajdonos, 49 házrésztulajdonos és 77 bérlakó lakott, együttvéve 156 érintett család. A három tűzvész 344 károsodott házában 199 háztulajdonos, 374 házrésztulajdonos és 523 bérlakó lakott,⁷³⁽⁷³⁾ együttvéve 1096 család. A város az első nap károsult házaiból hétnek volt tulajdonosa, egynek résztulajdonosa, a második nap károsult házaiból négynek volt tulajdonosa. A harmadik napon leégették között nem volt városi tulajdon. A védekezésül lerombolt tetőszerű 39 ház tulajdonviszonyairól és lakóiról nincs kimutatás, csak annyi megjegyzés egy levélben, hogy bizonyára kártérítést kérnek.

A soproni hármastűzben érintett 1096 családból 336-ról tudjuk, hogy iparos volt (beleértve a kirurgusokat és gyógyszerészeket is). A városi előkelőknek 15 palotája sérült meg, vagy égett le. A második tűzvészben egy ügyvéd és egy postamester is károsodott, valamint egy egyházi és 17 katona. Az ő családjaik és a foglalkozás megjelölése nélküli családok együttes száma 760. A foglalkozásukat meg nem jelölték nagy része feltehetően a mezőgazdaságból élt – valahogy úgy, ahogy Viertl Kópházán.

Hogy végül ténylegesen hány embert érintett a tűzvész, azt csak igen vázlatosan lehet megbecsülni. Thirring a négy fertályból álló Külváros lakosainak számát 1784/85-re 10078-ban állapítja meg (595 házban). Az első tűzvész a III. és IV. fertályban pusztított. A 299 házban 4920-an laktak. A 204 károsodott ház az állomány 68,2%-a (3356 lakó). A második tűzvész az I. fertályban pusztított. A 99 házban 1763-an laktak. A 95 károsodott ház az állomány 96%-a (1693 lakó). A harmadik tűzvész a II. fertályt érintette. A 146 házban 2428-an laktak. A 45 károsodott ház az állomány 30,8%-a (748 lakó). Ez összesen 5797 lakót jelentene. Ez a legkevesebb, hiszen az adatok felvétele, azaz 1785 óta a házak és a lakók száma is nőtt 1808-ig, nem beszélve az idézett szerzők különböző szempontjairól.

A halottak számáról nincsenek pontos adatok. A hivatalos szám összesen 14, ez megegyezik a katolikus és az evangélikus halotti anyakönyvekből megállapítható számmal; azzal a megjegyzéssel, hogy lehettek olyanok, akik csak néhány nap múlva **41**távoztak ez élők sorából, s olyanok is, akik a városvezetők látóköréből kiesve, ismeretlenül és felismerhetetlenségig megégyve pusztultak el. Ilyesmire találunk célzásokat a krónikákban, mint ahogy arra is, hogy néhányuk vesztét az okozta, hogy visszamentek a holmijukért, de már nem tudtak kimenekülni.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármastűzvész⁴⁵ / A károk enyhítése

A károk enyhítése

Biztosító ekkor még nem volt, állami vagy önkormányzati rendelkezések pedig nem írtak elő valamilyen pontosan megszabott központi támogatást. Maradt a jótékonyági segély, illetve az adomány, gyűjtés útján, vagy egyénekenként⁷⁴⁽⁷⁴⁾ ajánlottak fel a hír hallatán, esetleg levélbeli kérésre. Mindegyik megoldásra akad példa.⁷⁵⁽⁷⁵⁾

A megye megmozdult: „Nemes Tanács! Jótékonyági segélyként elszámolva a város szűkölködőinek,

azon lakosoknak, akik a gyászos tűzvészről egészen elszegényedtek, kiosztásra küldök ötven cipő kenyeret, három mérő kenyérlisztet és három mérő finomlisztet.⁷⁶⁽⁷⁶⁾ Maradok kegyelmükbe ajánlva Mihályi városában 1808. július 31. Ugyanannak a Nemes Tanácsnak lekötelezett szolgálja Barthodeiszky Mihály.”— írja latin levelében az alispán. A város élelmezési biztosi hivatala elsején és másodikán a küldeményt a névszerint meg nem jelölt károsultak között szétosztotta, s az adományt megköszönte.

A magisztrátus augusztus 9-én, illetve 11-én osztott ki segélyt a helyben összegyűjtött pénzből és az addig beérkezett adományokból a kárvallottaknak. „A Sopron szab. kir. város szerencsétlenül járt lakosai számára összegyűlt pénz behozatott, először a megrendezett gyűjtéssel helyben a belvárosban 1993 fl 23 kr, helyben a Várkerületen⁷⁷⁽⁷⁷⁾ 836 fl 27 kr, helyben a második fertályban 881 fl 4 kr, helyben a harmadik fertályban 69 fl 2 kr, helyben a negyedik fertályban 268 fl 39° kr, azoktól a kereskedőktől és utcai árusoktól, akik helyben, a Krisztus színeváltozása napján⁷⁸⁽⁷⁸⁾ rendezett vásáron voltak 75 fl, összesen: 4123 fl 35 ~ kr.” Ehhez még hozzáadtak hét tétel önkéntes adományt. Így kaptak 6679 forint 24 krajcár szétosztható összeget. A sajnós csak neveket tartalmazó lista szerint 21 súlyosan kárvallott egyenként 170, összesen 3570 forintot kapott, a kevésbé súlyos károsultak első osztálya fejenként 100 (összesen 1300) forintot, második osztálya fejenként 50 (összesen 1300) forintot, harmadik osztálya fejenként 20 (összesen 440) forintot vett fel és ismert el aláírásával.

A maradék 19 forint 24 krajcárt végül a Balfi u. 14. sz. ház (1784: 435., 1810: 498.) résztulajdonosának, Hacky Dániel asztalosmesternek juttatták augusztus 11-én, mondván, hogy szegény ember és házrészéből csak a falak maradtak meg, azokat is le kell bontani. Megjegyzendő, hogy ugyanott résztulajdonos volt a fertálymester. Ráadásul az asztalos a várostól megbízást kapott 8 ablakok szárnyakkal, egy felülvilágító⁴² és egy ajtó készítésére a sörház részére, amelyek szeptember 2-án már csak arra vártak az újjáépült műhelyében, hogy Schäffer lakatosmester ellássa azokat a szükséges vasalatokkal. (Egy ablak elkészítése egy mesterembernek 14 órai munkát jelent.) Tehát augusztus 11-étől szeptember 2-ig nem csak az épület felhúzása, de a vállalt munka elkészítése is lezajlott.

Megindító levél kíséretében küldött 1808. augusztus 19-én két boroszlói borkereskedő, soproni megbízottján keresztül, 1000 forintot a károsultaknak. Nagy szó, hiszen idegen csapatok megszállását nyögték éppen.⁷⁹⁽⁷⁹⁾

Igaz, kissé későn, de gyakorlatiasan közelített a gondokhoz a judenburgi gyógyszerész 1808. szeptember 27-én: „Tisztelt Magisztrátus! Alulírottaknak, mint aki maga is volt tűzkárosult, dolgozott néhány hétig egy ügyes ács Felső-Karintiából sok segéddel, akiknek a száma most 16-ra szaporodott. Mivel ez a mester azt reméli, hogy négy héten belül minden itt elvállalt munkájával végezni fog, hajlandó egész személyzetével oda utazni. Ennélfogva méltóztassék postafordultával a hírt megosztani velem, hogy a nevezett mester az embereivel oda utazhat-e és naponta mennyi útiköltséget kaphatnak ő és emberei. Ha a Tisztelt Magisztrátus egyelőre nem igényli ezt a mestert és embereit, úgy a mester rászánja magát arra is, hogy télen fejezi be a hátra maradt munkákat, és aztán így térne vissza hazájába.

Utóirat. Mivel nem tudom, hány patikus van ott, s hogyan fogadnának egy ilyen írást, szívesen ajánlanám kollégáimnak ezt a szorgalmas csapatot mesterükkel együtt, mert ismerem a szükségét és nyomorúságot és szeretnék segíteni más és sok szerencsétlenül járton. Maradok tisztelettel Johann Baumgartner gyógyszerész és mindkét cs. k. kaszárnyának felügyelője.”⁸⁰⁽⁸⁰⁾ A tanács válasza szerint az ajánlott brigád jöhet, de csak saját kockázatára, hiszen igen sokan érkeztek már a közeli és távolabbi környékről munkásemberek.

Nincs adat a később befolyt adományok sorsáról, pedig ezek között volt a pozsonyiak igen hálásan megköszönt 4428 forint 52 krajcáros gyűjtése is, az október 15-i újabb kimutatás szerint. A pozsonyiaknak hangsúlyozottan kinyilvánított köszönet azért is érthető, mert 1000 forintnál többet sehonnan és senkitől sem nyugtázhattak. Sajátságos megoldásként a Bécsbe, illetve Pozsonyba adománygyűben kiküldött tanácsnokok költségeit a befolyt adományokból vonták le.⁸¹⁽⁸¹⁾

Sopron örökös főispánjának, Esterházy II. Miklós hercegnek csak augusztus 8-án számolnak be a történetekről.⁸²⁽⁸²⁾ Nincs utalás arra nézve, hogy kaptak-e valamiféle támogatást a főrendtől.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármás tűzvész45 / A lelki trauma

A lelki trauma

Michel János írja: „Amikor Sopron szegény jó lakosai már a legnagyobb kétségbeesésben leledzettek, és még mindenfelé cédulákat is találtak, hogy vasárnapig az egész város 43lángokba borul, mindenki céltalanul járkált, sápadtan és összetörten. Senkinek sem volt kedve kimenni a földekre dolgozni, még kevésbé a házakban maradni, ha ugyan nem égtek le. Így félelemből, hogy életüket veszítik övéikkel együtt egy hirtelen jött [újabb] tűzben, mindenki az utcákon ténfergett és a leégett házakban aludt.” (468–469. o.)

Kis János szuperintendens még hozzáteszi: „Mely nagy volt légyen a rémülés, tsak az tudhatja, aki látta s egyszersmind azokat a balgatag mendemondákat is hallotta, mellyel az említett időközben széllyelszárnyaltak, amillyen p. o. az volt, hogy Napoleon plénuma minden magyarországi nevezetesebb városokat a végre kiküldött gyujtogatók által egészen elégettetni [fogja].”⁸³⁽⁸³⁾

A következő jelentés tanúságtétel arról, hogy még a tragédiák utáni hetekben is mennyire rossz volt a lakosság idegállapota. Hiszen amit kifogásoltak, évekre visszamenőleg megszokott kellett, hogy legyen. De a még mindig nagy szárazság és a feltámadó szél visszaidézte az emberekben a borzalmakat:

„Miután alulírottak a lenti évben és napon este 7 órakor jelezték, hogy az Újteleki kapunál a lenvászongőzítőn tüzet szítanak, s ez a városra nézve várhatóan veszélyes, mivel éppen erősen fúj a szél, azon nyomban a helyszínen termett. És ott, különösen Löwné Teréznel úgy találta, hogy a kénezésre a fehérítő-állványra helyezett lenvászongőzítő ott található kalyibában van. Csatlakozott a riasztott Hosszú sori lakók véleményéhez, hogy ott jókora tűz lehetett volna. Éspedig azért, mert a mondott kalyiba ugyanúgy, mint a többi lenvászongőzítő kalyibák, egészen fából van és gyúlékony anyaggal, mint tűzifával és textilanyaggal van körülvéve, s a szél sebessége a város irányában erős volt. Valóban annál is inkább tűzveszélyessé válhatott volna, mert a környező szántóföldeken és kertekben sok könnyen meggyulladó termés van. A tartós esőtlen időjárás, a rendkívüli szárazság, a tűz várható azonnali elterjedése és összekapcsolódása önmagában, anélkül, hogy a tárgyakat közvetlenül érintené, veszélyt idézhetett volna elő.”⁸⁴⁽⁸⁴⁾

A félelem a vezetőségben is élt: „Közlemény a dobos részére és a külső városkapukra. Ezennel közhírré tétetik: hogy miután a földek terményét oda, ahol a tűz volt, beszállítani igen veszélyes, további rendelkezésig senki se vágjon neki annak, hogy a terményeket a leégett házakba szállítsa. Sokkal inkább azzal foglalkozzon mindenki, hogy a terményt a szántóföldön gyűjtse össze, hogy azt ott lehessen kicsépelni.”⁸⁵⁽⁸⁵⁾

Egy következő hallani- és olvasnivaló: „Közlemény a Bécsi kapuhoz és a dobosnak a tűzvészrel kapcsolatban. Ezennel közhírré tétetik mindenkinek, akit illet: aki a tűzifáját kivitte a Bécsi kapu elé, és

ott felhalmozta, hogy biztonságban legyen, a fennálló tűzveszély miatt, amely kiterjedhet a városra, elkobzás terhe alatt három napon belül kisebb mennyiségekben megint a házába viheti. Ha azonban ez nagyobb [44](#) mennyiségből áll, a várostól messze vitesse el és ott rakassa föl. Sopron, 1807. augusztus 3-án.” [Nyilván az 1808-as évszám lenne a helyes.][86\(86\)](#)

Nagyobb nyomaték kedvéért a megyegyűlés se maradhat tétlen:

„Kivonyás Az 1808dik esztendőben Sz. Jakab Havának 25dik napján^{[87\(87\)](#)} ezen T. N. Sopron Vármegyének tartott KISS-Gyűlésének Jegyzőkönyvéből 2szor^{[88\(88\)](#)} Minthogy a Tüzi-Veszedelem alkalmatosságával tapasztaltatott, hogy több Házokban a szükségesen fellül számossabban öszve rakott Épületre, és tüzre való fa az Égés tovább való terjedésének gátolását nem tsak nehezétette, sött több Helyeken lehetetlenné tette; arra nézve a N[eme]s Városnak meg hagyatik, hogy azonnal egy Deputatiót rendeljen, aki Házrul Házra járván, okos meg bírálása szerint, a Lakosoknak mindennapi szükségek; s körülállásaikhoz mérsékelvén, a szükségesen fellül való mint Épületre, mint pedig Tüzure való fát részserint a N[eme]s Városnak fa depositoriumjába, részserint pedig más a Városon Kívül lévő alkalmatos Helyekre hordattatassa. Ki adatott Felső Büki Nagy Péter a T. N. Sopron Vármegye hites all Jegyzője által Ne[me]s Sz. Kir Sopron Városának.”^{[89\(89\)](#)}

Az óvatosság továbbra sem árt: „Közlemény a kémények és a tűzoltóeszközök szemrevétele ügyében a dobos részére, hogy továbbítsa az Előkapuba, a Balfi, a Lénárd, a Pócsi és az Újteleki kapuhoz. Mihez tartás végett ezennel kihirdettetik: bárki, aki mielőtt a leégett házakban a tetőszekeket felállítaná és a házat befedné, büntetés terhe mellett vizsgáltassa meg a kéményeket tapasztalt kőművessel, hozassa biztonságos állapotba és jól vakoltassa be, hogy jövendő tüzi veszedelem ellen védve legyen. És éppen úgy minden leégett házban az esetleg még ott található tűzoltó szerszámokat keresse meg és készítse elő avégett, hogy az ilyeneket onnan elszállítani és megőrzési helyükre összehordani lehessen. Sopron, 1808. július 30.”^{[90\(90\)](#)}

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármastűzvész45 / Az újjáépítés

Az újjáépítés

Az újjáépítésről szólva, induljunk ki az eddig közölt adatokból. Hívjuk segítségül Thirring Gusztáv könyveit annak megállapítására, hogy a 344 károsodott ház és a védekezésül lerontott további 39 épület helyreállítása mekkora munkáslétszámot, időráfordítást és költséget követelt meg. Az újjáépítés általános kezdeteként augusztus 22-t számíthatjuk, amikor az illetékes legfelsőbb hatóság elengedte az Ausztriából hozandó épületfára kirótt vámot. A munka egyes helyeken, például az Arany Szarvasban, még 1810-ben is tartott.^{[91\(91\)](#)}

[45](#)A minimális napszám: „Közlemény. Minden városkapura és a dobosnak. Mindenki tudomására ezennel közhírré tétetik, hogy senki se merészeljen az itt meghatározottnál magasabb bért fizetni, mint

kőműves- és ácslegénynek naponta, órameghatározás nélkül	1 forint 30 krajcár
minden túlóráért	6 krajcár
a pallérnak naponta	1 forint 36 krajcár
az adogatónak, és pedig	

a. a férfiaknak	42 krajcár
b. a nőknek	39 krajcár
A kőművesek melletti malterkeverőknek, nemtől függetlenül	45 krajcár
Az adogatónak minden túlóráért	3 krajcár

Ennek a rendelkezésnek a megszegője, és pedig az építésvezető minden túllépés esetén 32 forint pénzbüntetéssel, a kőműves és az ács megfelelő mértékű testi fenyítéssel sújtandó, haladéktalanul. Sopron, a tanácsülésben, 1808. augusztus 2-án.”⁹²⁽⁹²⁾

A magisztrátus azon fáradozott, hogy a kárvallottak a közeli osztrák épületfapiacokon minél kedvezőbb áron vásárolhassanak. Ezt azzal sikerült elérni, hogy elengedték a harmincadvámot. A helybeli téglagyártók pedig kötelesek voltak bizonyos mennyiségű terméket biztosítani. Azonban nem csak anyagra volt szükség, hanem élelmiszerre is.

„Jelentünk kell: a helybeli és a környező helységekbeli malmok gabonaörlését gyakorlatilag lehetlenné teszi ennek a nyárnak a rendkívüli szárazsága és a víz tökéletes hiánya. Sütőiparosok [pistoires], molnárok [molitores] és mások, akik kenyér eladásához örülnek [pinsentes], állami kenyérre szorulnak. Az előbb említett sütőiparosok és molnárok, attól függően, hogy mennyit kapnak a közösből, növelik, vagy csökkentik az őrlés hatékonyságát. Ezt a városkapitány határozza meg. Ami azt illeti, eddig egyetlen a maga nemében, hogy a gabona őrlésével előállítandó lisztre most már igényt tart az itteni népességhez csatlakozott 1000 idegenbeli munkás is.” ⁹³⁽⁹³⁾ (Az utóbbi adat alighanem felkerekítve értendő.)

Thirring Gusztáv könyvének adatait felhasználva megközelítőleg kiszámolható a károsodott házak alapterülete.⁹⁴⁽⁹⁴⁾ Ezek a mennyiségek – a városi épületeket és a lerontott 39 házat⁹⁵⁽⁹⁵⁾ nem számítva – az 1. tűzvész 204 házán 38328 öl, a 2. tűzvész 95 házán 20.458 öl, a 3. tűzvész 45 házán 7694 öl, összesen 66480 öl (vagyis 239328 m₃). A bontásokon és a falak felépítése utáni helyreállításukon október végéig, ha Fiedler közlésére hagyatkozunk, legalább 880-an dolgoztak. Ami a faszerkezeteket illeti, körülbelül 60 napig tartott a munka, a vásárnapokat nem számítva. Feltételezhetjük, hogy túlnyomó részben ún. pórfödémeket alkalmaztak (fagerendákra szegezett egyrétegű deszkapallót), erre kötőgerendás, talpszelemenes fedélszéket állítottak, s a lécezés után fazsindellyel fedték a nyeregteret. A Balfi utca 14. számú házat figyelembe véve 3 ácsnak és 6 segédmunkásnak 14 nap kellett 662 m₃ alapterületű födém ⁴⁶és a rá állított tetőzet elkészítéséhez. Száz ilyen brigád 66.200 m₃ területtel végezhetett két hét alatt, tehát a kerek 240.000 m₃ területtel valamivel több, mint 50 nap alatt.⁹⁶⁽⁹⁶⁾ Sajnos pontosabb eredményekre nem juthatunk, de így is lehet valami elképzelésünk arról, hogy mekkora munka folyt a tűzvészek után.

A város vezetősége általános szabályként fogalmazta meg a tűzrendészeti szabályzatban: „A már eddig is érvényben lévő, nagyon is szükséges rendelet az olyannyira tűzveszélyes szalma- és nádtetők teljes eltiltására ismét megerősítettik. Mégpedig úgy, hogy ennek a megismételt rendeletnek a kihirdetésétől számított egy éven belül többé nem tűrhető meg semmiféle szalma- vagy nádtető, legyen az lakás, istálló fölött, még a disznó- és baromfiólakat, csúrt vagy bármi más épületet sem kivéve, ennek a városnak a környékén sem. Mert aki a polgárjogban részesül, vagy vidékről a városba költözik és életmódját javítani akarja, köteleztetik, hogy polgári szokások és életmód szerint éljen és polgár módjára építse házáat. Azokra, akik ezt a rendelkezést áthágják, azon kívül, hogy az előírás ellenére elkészített szalma, vagy nádtető le lesz rombolva, megfelelő büntetés vár.”⁹⁷⁽⁹⁷⁾

Érdekes, hogy a sikerrel kipróbált éghetetlen, ún. habán tető nem terjedt el.⁹⁸⁽⁹⁸⁾ Az agyagcserép

azonban továbbra sem volt olcsón beszerezhető.

Sopron vezetősége a királynak szóló jelentésében már az első tűzvész másnapján megemlítette, hogy a helyreállításokra legalább százezer forintos kölcsönre lenne szüksége. Az összeget az újabb tragédiák után a kétszeresére emelték. Hogy a siker biztosabb legyen, szóvá tették: régtől tartozik nekik a katonaság és a nemesi felkelés (1778-tól növekedett az összeg 1806-ig közel 100000 forintra). A kedvező választ a Bécs város katonai parancsnokságán 1808. október 27-én keltezett 11494. sz. iratból tudhatták meg Sopronban.

A lakosság további magatartásáról Fiedler krónikájában érdekes megállapításokat olvashatunk: „... Annak ellenére, hogy az 1808. július 19., 22. és 24. napján bekövetkezett tűzvészek szörnyűk voltak, amelyek sokakat fájdalmasan sújtottak, bizony némelyek egész vagyონukat elveszítették, s most minden szükséglet ára soha nem hallott magasságokba emelkedett, mégis a divat, az elbizakodottság és költségek oly nagy, hogy aligha emelkedhet följebb. Mindenekelőtt nem tud az ember különbséget tenni a fehérnépek között, hogy nemes, vagy nagypolgár, vagy kézműves felesége lenne.”⁹⁹⁽⁹⁹⁾ A továbbiakban leírja az öltözködést, a „flancot”. Divat a színházba járás, élénk a kávéházi élet. De az istenházába csak ritkán mennek el.

Végül Kis János visszaemlékezéseiből idézek: „Két első esztendőben két nagy szerencsétlenség által látogatott meg Sopron városa. Az 1808-dik év július hónapjában egy hét alatt három nagy tüzi veszély házainak csak nem felét megemésztette; az 1809-dikben pedig a győzedelmes francia hadi sereg által sáskák módjára elborított. Mind a két csapás nagy ijedséget okozott s a lakosok mind a kettő által nem csekély kárt vallottak. De a következmények még sem lettek sem a városra, sem reám nézve oly igen gyászosak, mint az első rémülés jósoltathatta.”¹⁰⁰⁽¹⁰⁰⁾

**2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Ifj. Sarkady Sándor:
Légítámadások Sopron ellen (1944. december 6, 18, 19.)**

**47 Ifj. Sarkady Sándor: Légítámadások Sopron ellen
(1944. december 6, 18, 19.)**

**2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / ÉPÍTÉS ÉS ROMBOLÁS / Ifj. Sarkady Sándor:
Légítámadások Sopron ellen (1944. december 6, 18, 19.) / 1944. december 6. A város első
bombázása**

1944. december 6. A város első bombázása

A Soproni Szemle hasábjain több tanulmány és cikk foglalkozott a várost ért légítámadásokkal. A jelen rövid tanulmányban újabb és eddig nem publikált amerikai források és általunk felkutatott légifelvétel segítségével mutatjuk be a várost ért első, második és harmadik légítámadást.¹⁰¹⁽¹⁰¹⁾